

Ulusal Ruh Sağlığı
Geliştirme Toplantısı
Ardından

Sartorius İle Söyleşi

Dünya Sağlık Örgütü Ruh Sağlığı Bölümü Başkanı Prof. Dr. Norman Sartorius ile 25-27 Haziran 1987 tarihlerinde Ankara'da yapılan Ulusal Ruh Sağlığı Programı Geliştirme Toplantısının hemen ardından arkadaşımız Dr. T. Bedirhan Üstün görüştü.

TOPLUM HEKİM 44 (39-41) 1987

TOPLUM ve HEKİM - Türk Tabipleri Birliği'nin yayın organı olan Toplum ve Hekim dergisinin önümüzdeki sayısını Ulusal Ruh Sağlığı Programı Çalışmalarına ayırmak istiyoruz. Bu yüzden sizin Türkiye'nin ulusal ruh sağlığı programı geliştirme çalışmalarında şu andaki durumunu nasıl gördüğünüzü öğrenmek isterdik, Türkiye'nin şimdiki durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

SARTORIUS — Türkiye için bütünlüklü bir ulusal ruh sağlığı programı geliştirmenin tam sırası olduğuna inanıyorum. İlk, sorunlar oldukça çok sayıda ve ayrıca giderek sayıları da artma eğiliminde. İkinci, uzun bir aradan sonra hükümet adına bu sorunlar için bir şeyler yapma isteği var. Üçüncüsü, şu anda ruh sağlığı alanında bu sorunlar üstünde çalışmak isteyen bir program yapıp yürütmek isteyen bir grup insan var görünüyor. Ve dördüncüsü, değişik ülkelerdeki pek çok deneyim sonrasında bizim de önemli bir uygulamayı birikimimiz var. Artık etkin olabiliriz. Böylece bir program yapmanın tam zamanıdır diyebiliriz. Üstelik bu gerekli de...

*D.S.Ö.
Ruh Sağlığı Bölümü
Başkanı
Prof.Dr. Norman
Sartorius
aynı zamanda
Zagreb
Üniversitesi'nde
Transkültürel
Psikiyatri
Profesörü'dür.*

Türkiye'nin böyle bir programı geliştirme ve yürütme aşamasındaki gereksinmelerini, avantaj ve dezavantajlarını, kaynak ve kısıtlılıklarını, bir de sosyal ve kültürel zeminini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türkiye hakkında çok kısıtlı bilgiye sahip olduğumu söylemişim. İzlenimlerimin çoğunun da oldukça yüzeysel olduğunu biliyorum. Düşüncelerimden biri şu; Türkiye gerçekten önemli güçlerin baskıları arasında kalmış bir ülke. Tıpkı değirmen taşları arasında bir buğday tanesi gibi. Doğu-batı, kuzey-güney arasında, doğu kültürleri ile batı kültürleri arasında, kuzeyin zenginliği ve güneyin sanayisinin gelişmemişliği arasında, geçmiş ve gelecek arasında bir ülke: Türkiye Bu da gelişme açısından oldukça önem taşıyor. Oldukça çok sayıda gelişen güçler var ve böyle bir ortamda pek çok da hareket doğmakta. Bu oldukça büyük bir avantaj olabilir. Ama aynı oranda güçlük de yaratabilir. Avantaj olabilir, eğer bu toplumsal enerji ilerleme amaçları doğrultusunda kullanılabilirse örneğin, daha iyi sağlık hizmeti, daha iyi eğitim, insanlar arasında daha iyi ilişkiler, bunun gibi pek çok şey... Ancak, tabii ki her büyük güç ile olduğu gibi büyük hareketler büyük karmaşa ile de bitebilir. Elinizdeki enerji biraraya toplanıp yararlı birşeyler yapma yerine insanlar arasında çekişmeler, belirsizlikler ve sürtüşmeler içerisinde dağıtılarak yitip gidebilir ki, bu gerçekten çok üzücü olur...

*Ruh Sağlığı Programı
insanların
bütünlüklü bir
ruhsal yaşamları
olması için
gerekli duygusal
ve bilişsel
kapasiteleri
korumayı ve
geliştirmeyi
kendisine amaç
edinebilir.*

Ulusal ruh sağlığı programlarını gerçekleştirmeye çalışan ülkelerde karşılaşılan en önemli sosyal engeller nelerdir?

Benim kişisel görüşüm ana güçlük kendimizde yatmakta. Pek çok tutumlarımızın değişmesi gerekiyor. Ben ana güçlük olarak "kendimizi" görüyorum. Ruh sağlığına ve ruh sağlığı programlarına karşı tutumlarımız bir kez değişti mi ilerleme kaçınılmazdır. Hatta kaynakların aşırı derecede kısıtlı olduğu durumlarda bile.

Bu noktadan sonra daha genel konuşacak olursak, ruh sağlığının genel göstergeleri nelerdir? Örneğin, bebek ölüm hızının genel sağlık düzeyinin bir göstergesi olduğu gibi ruh sağlığı alanında da somut bir ölçütümüz var mı?

Öncelikle şunu kabullenmek önemli görünüyor: Ruh sağlığı diye, fiziksel sağlık diye, ayrı ayrı şeyler yoktur, "sağlık" diye bir şey vardır. Sağlık, kendi içinde fiziksel, ruhsal, toplumsal ve manevi birtakım bileşenler içerir. Bu bileşenler uyumlu bir denge içerisindeyse biz sağlıktan söz edebiliriz. Bu yüzden bebek ölümü gibi sağlık göstergeleri yalnızca fiziksel hastalığı göstermez, sağlığı bozan her türlü rahatsızlığı belirler. Diyelim ki bir çocuk öldü. Çocuğa bakteri saldırdı diye ölmüştür, ama belki annesi çocuğu bakteriden koruyamadığı için ölmüştür, ya da sağlık hizmetleri bebeğin korunmasını sağlayabilecek bir konumda değildir, ya da çocuk gereksiz risklere maruz bırakılmıştır ya da ailenin geliri yeterince yiyecek almaya yetmemiştir, bunun gibi bir çok neden sıralanabilir. Her sonuç için o sonucu doğurabilecek binlerce neden olabilir. Bu yüzden bir bebeğin ishalden ölümünün ishal sıklığını gösterdiğini düşünmek yanlış olur. İshal belki de son noktadır ve tek başına çocuğun ölümünü açıklayamaz, ancak öteki etmenler bunu açıklayabilir. Sağlığı belirleyen göstergelerden söz ediyorsanız insan sağlığını etkileyebilecek bir yığın etkeni her zaman düşünmek zorunda olduğunuz da söylüyorsunuz demektir.

Pekala, ruh sağlığı soyut bir şey olduğundan, ruh sağlığı programlarının etkilerini kavrayabilmek de güç olabilir. Bu tür bir programın etkinliğini ve verimliliğini nasıl değerlendirirsiniz?

Bu göstergelerden ilk grubuna şimdi değindik. Bir ruh sağlığı programı iyi çalışacak olursa, günümüzde kullandığımız göstergeler; morbidite, mortalite düşmelidir. Örneğin; eşlerinin ölümünden sonraki birkaç ay içerisinde dullara yardım eden, destek olan ve danışmanlık veren bir programınız varsa, genel fiziksel morbidite, pnömoni, gastrit vb. azalacaktır. Böylece bu göstergeleri ilk elde sayabiliriz, genel sağlık göstergeleri, ruh sağlığı programını iyi çalışıyorsa bunu gösterecektir.

İkincisi, doğrudan ruh sağlığı alanında toplumsal işlevler ve rollerdeki başarılı performans biçiminde birtakım göstergelerimiz var. Örneğin eğer okul çocuk ruh sağlığı programlarının bir parçası olarak ele alınırsa, başarısızlık oranlarında ve buna bağlı aile sorunlarında bir azalma saptanacaktır. Sonuç olarak ruh sağlığı alanında olumlu şeyler yapılıyorsa, insanların toplum içinde rollerini daha iyi yerine getirmeleri söz konusudur.

Sonuçlara bakarak değerlendirme yapabileceğiniz alanlardan biri de, insanların üretkenliğidir. Başarılı bir ruh sağlığı programının işe gelmezliği (absentizm) azaltacağı, tehlikeli araba kullanmak gibi zararlı davranışları önleyeceği ve işyerinde verimi artıracığı beklenebilir. Eğer insanlar doyumsuz olurlarsa daha iyi çalışırlar.

Fiziksel ve ruhsal hastalık oranları, sosyal işlevler ve üretkenlik ölçütlerinin yanı sıra bir başka gösterge grubu var. İnsanların doyumsuzluğu yaşayabilme kapasiteleri. Bu oldukça önemli bir nokta. Çünkü, ruh sağlığı programı insanların bütünlüklü bir ruhsal yaşamları olması için gerekli duygusal ve bilişsel kapasiteleri korumayı ve geliştirmeyi kendisine amaç edinebilir, ancak insanların mutlu ya da mutsuz olmalarını amaç olarak edinmez.

Bu noktada Alma-Ata bildirgesinin "hak için, halkla birlikte sağlık" ilkesi uyarınca ruh sağlığı programı yapılması için neler söylenebilir? Toplumun gereksinmelerini saptarken, halkın kendi gereksinmeleri için ne düşündüğünü sormamız gerekmiyor mu? Öte yandan bir örnek vereyim: Köylülere sağlık alanında temel isteğiniz nedir diye soran bir temel sağlık ekibi, "mezarlığın çevresine bir duvar yaptırın" diye yanıt almıştı. Siz de daha önce halkın ruh sağlığı alanındaki görüşlerinin değişmesi gerektiğini söylemişsiniz. Bu yönlerden halk içinde ve halkla birlikte politika oluşturma ilkesi ruh sağlığı programı için nasıl gerçekleşecek?

Eğer insanların ruh sağlıkları alanında birşeyler yapmalarını istiyorsak, onlara böyle yaptıklarında neler kazanacaklarını anlatabilmemiz gereklidir. Bu oldukça güç bir iştir. Çünkü, insanlarla onların anlayacağı bir dilden konuşmanız gereklidir. Bir kez bunu yapabildik mi, insanlara kendi ruh sağlıklarını geliştirecek hareketler konusunda ve neyi öncelikle, nasıl yapacakları hakkında karar verme işini güvenle bırakabilirsiniz. Ruh sağlığı alanında bu başarılı olduğu zaman insanların ruhsal yaşam ve işlevlerine eskiden olduğundan daha çok dikkat ettikleri ve onu geliştirecek programlara katıldıkları bir gerçektir.

Herşey için teşekkürler, sizi tanımaktan büyük bir mutluluk duydum, sanırım tüm Türk Hekimleri de bu görüşmeyi okuduklarında aynı duyguyu paylaşırlar.

İnsanlarla, onların anlayacağı bir dilden konuşmanız gereklidir ... sonra onlara karar verme işini güvenle bırakabilirsiniz.

Tasarrufları
değerlendirirken
esnafa, sanatkara destek
sanayiye
kaynak oluşturan...
...ülke kalkınmasına
katkı sağlayan
banka...

